

Данильчук В.С., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Троцюк Н.В., к.ю.н., доцент

РЕКВІЗИЦІЯ МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення військ Російської Федерації на територію України та запровадження воєнного стану на її території суттєво вплинуло на правове регулювання цивільних правовідносин, об'єктом яких є майно. Так, п. 5 ст. 6 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2] та п. 3 Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [3] закріплено вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Згідно даного підзаконного нормативно-правового акту, на період дії правового режиму воєнного стану можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України [4], а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обов'язі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Варто зазначити, що ст. 41 Конституції України [4] передбачено реквізицію – примусове відчуження майна державою за надзвичайних обставин чи умов, яке у повному розмірі відшкодовується державою.

Законодавчим підґрунтям регулювання реквізиції в умовах воєнного стану є Конституція України (ч. 5 ст. 41), Цивільний кодекс України (далі – ЦК України), Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», Закон України «Про правовий режим воєнного стану».

У ст. 353 Цивільного кодексу України визначено, що реквізиція можлива: у разі стихійного лиха, аварії, епідемії, епізоотії та за інших надзвичайних обставин (ч. 1 ст. 353 ЦК України); в умовах воєнного або надзвичайного стану [1].

У п. 4 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» закріплено можливість військового командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка [2].

Суб'єктом для здійснення примусового відчуження об'єктів права власності в умовах воєнного стану, виходячи зі змісту ч. 3 ст. 353 ЦК України, може бути виключно держава. Відповідно до ч. 1, 2 ст. 4 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», рішення про реквізицію конкретно визначеного майна може бути ухвалено виключно військовим командуванням Збройних сил України та за погодженням з державною адміністрацією. Без погодження реквізиція допускається лише у місцях бойового зіткнення. Про реквізицію складається акт, який підписується власником майна або його законним представником і уповноваженими особами військового командування та органу, що погодив рішення про примусове відчуження майна, або військового командування чи органу, що прийняв таке рішення. У разі відсутності особи, такий акт складається без її участі [5, с. 24–25].

Зауважимо, що крім вище зазначених дій обов'язково проводиться також оцінка майна, що підлягає примусовому відчуженню (ч. 4 ст. 353 ЦК України) та може бути оскаржена до суду. У разі реквізиції майна його попередній власник може вимагати взамін надання йому іншого майна, якщо це можливо здійснити. За загальним правилом реквізоване майно переходить у власність держави або знищується [6, с. 500].

Повернення реквізованого майна можливе за наявності таких юридичних умов: припинення чи скасування воєнного стану; збереження такого майна;

ухвалення судом відповідного рішення, що набрало законної сили; повернення грошового відшкодування, одержаного у зв'язку з відчуженням майна, з вирахуванням розумної плати за його використання [5, с. 27].

Якщо ж після припинення воєнного стану примусово відчужене майно збереглося, то колишній власник або уповноважена ним особа може звернутися з позовом до суду про повернення такого майна. У разі задоволення судом позовної вимоги поновлюється право власності на це майно. Також позивач зобов'язаний повернути грошову суму, яка була ним одержана у зв'язку з реквізицією, з вирахуванням розумної плати за використання цього майна [2].

Проаналізувавши норми чинного законодавства, можемо зробити висновок, що питання реквізиції в умовах воєнного стану є досить важливим. Реквізиція повинна проводитися на визначених законодавством умовах:

- 1) здійснюватися виключно за рішенням військового командування Збройних Сил України за можливості погодження з державною адміністрацією;
- 2) обов'язково складається акт про здійснення реквізиції;
- 3) проводиться процедура оцінки майна;
- 4) відбувається відшкодування державою вартості реквізованого майна.

Література

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250.
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
4. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.
5. Нове українське право. Київ: Київський регіональний центр Національної академії правових наук України. 2022. Вип. 2. С. 24–27.

6. Цивільне право: підручник у 2 т. / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, Т.І. Богова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатеевої, В.Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т. 1. С. 500.